

Landbouw en landschapskwaliteit

Enkele voorbeelden en getuigenissen
uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

Medegefinancierd door
de Europese Unie

**VLAAMS
RURAAL
NETWERK**

COLOFON

Deze publicatie is een uitgave van de Vlaamse overheid,
Agentschap Landbouw en Zeevisserij.

Verantwoordelijke uitgever

Patricia De Clercq
Administrateur-generaal van het Agentschap Landbouw en Zeevisserij

Coördinatie en eindredactie

Vlaams Ruraal Netwerk

Beeldmateriaal

© Agentschap Landbouw en Zeevisserij, tenzij anders vermeld.

Nummer wettelijk depot

D/2026/3241/218

Overname van de teksten is toegestaan mits bronvermelding.

www.vlaamsruraalnetwerk.be
vlaamsruraalnetwerk@lv.vlaanderen.be

Medegefinancierd door
de Europese Unie

INHOUD

01

LANDBOUW EN HET LANDSCHAP
pagina 5

02

GOEDE PRAKTIJKEN DOOR LAND(SCHAPS)-
BOUWERS: ECOREGELINGEN EN
AGROMILIEUKLIMAATMAATREGELEN
pagina 9

03

GEBIEDSGERICHTE AANPAK OP HET
PLATTELAND: LEADER
pagina 23

04

INNOVATIEVE SAMENWERKINGEN FLEUREN
HET LANDSCHAP OP
pagina 33

05

LANDSCHAPSONTWIKKELING IN VLAANDEREN
pagina 39

01

LANDBOUW EN HET LANDSCHAP

Het Vlaamse landschap is een mozaïek van waardevolle landbouwgebieden, natuur en woonkernen. In de open ruimte is landbouw de grootste speler en heeft bijgevolg belangrijke hefbomen in handen om bij te dragen aan de omgevings- en milieudoelstellingen. Landbouw beïnvloedt de natuurlijke omgeving rond zich, maar is er tegelijk sterk van afhankelijk. Denk aan zuiver water, een gezonde bodem en biodiversiteit. Die wisselwerking ligt aan de basis van het landschap dat we vandaag kennen. Veel Vlaamse cultuurlandschappen danken hun huidige vorm aan eeuwenlange landbouwactiviteit.

Toch staan de historische landbouwlandschappen onder druk. De beschikbare ruimte is beperkt en de inkomsten voor landbouwers zijn vaak onzeker. Dit stuurt landbouwers naar een focus op efficiëntie in het bedrijf. Door schaalvergroting en een dalende vraag naar hout, verloor Vlaanderen in de afgelopen 250 jaar twee derde van zijn houtkanten. Er is geen markt meer voor wilgenvlechtwerk. Prikkelraad nam de functie van meidoornhagen over. Landbouwers staan vaak zelf in voor de aanplant en het onderhoud van houtkanten, heggen, poelen, knotbomen ... op eigen terrein. Dat betekent dus wel extra werk voor de landbouwers.

Het zijn nochtans deze kleine landschapselementen in combinatie met akkers en weiden die het platteland aantrekkelijk maken voor wandelaars, fietsers en recreanten. De fruitteelt in Haspengouw trekt jaarlijks tienduizenden bezoekers tijdens de bloesemperiode. Ook andere Vlaamse plattelandsgebieden zoals het Waasland, Voeren en de Vlaamse Ardennen zorgen met hun karakteristieke landschappen voor plattelandstoerisme. Door hun beheer van het landschap creëren landbouwers dus niet enkel voedsel, maar ook aantrekkelijke plekken waar mensen graag verblijven, ontspannen en genieten van het buitenleven.

Landbouwers die nog meer willen inzetten op het beheer en het behoud van het landbouwlandschap, kunnen voor een aantal maatregelen steun genieten via het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Zo is steun mogelijk voor het nemen van klimaat- en milieuvriendelijke maatregelen of investeringen. Maar ook bijvoorbeeld innovatieve projecten in de landbouw en op het platteland worden gefinancierd. In deze brochure laten we een aantal landbouwers en onderzoekers aan het woord over hun werk in en met het landschap. De voorbeelden bieden geen volledig overzicht, maar tonen hoe het GLB inzet op landschapskwaliteit. Met deze brochure willen we niet enkel informeren, maar ook inspireren.

02

GOEDE PRAKTIJKEN DOOR LAND(SCHAPS)- BOUWERS

Ecoregelingen en
agromilieuklimaatmaatregelen

EEN EVENWICHT TUSSEN LANDBOUW & NATUUR IN HOEVE DE BOUVRIE

Op de historische hoeve De Bouvrie in het West-Vlaamse Avelgem, runt Marc Bossuyt een duurzaam, divers landbouwbedrijf. De boerderij, een hoeve die teruggaat tot 1140, wordt sinds 1898 door de familie Bossuyt uitgebaat. Het bedrijf combineert akkerbouw en vee-teelt, maar staat vooral bekend voor zijn edelhertenfokkerij. In de hoeveslagerij wordt het vlees van eigen herten, runderen, kalveren, lammeren en buitenloopvarkens rechtstreeks aan de consument verkocht. Marc nam in 1995 het toen nog typerend gemiddeld bedrijf over. "Er was een beetje melkvee, wat vleesvee en wat akkerbouw. We zaten in een periode met verschillende crisissen zoals de hormonencrisis. Ik zag dat de landbouw te eenzijdig, te kwetsbaar was, dus zocht ik iets anders, meer diversificatie en weg van het gangbare." Enkele jaren na zijn overname kwamen de edelherten. De dieren hebben een goed imago en een zeer natuurlijke levenswijze. Later schakelde hij over op het rundveeras Blonde d'Aquitaine en breidde hij uit met schapen en Groot-Yorkshire-buitenloopvarkens. Bewust duurzame en zelfredzame rassen om de klanten eerlijke en mooie producten met een verhaal aan te bieden.

LANDSCHAPSKWALITEIT EEN MEERWAARDE VOOR DE DIEREN

Marc voelt als landbouwer ook een verantwoordelijkheid voor het landschap rond zijn bedrijf. Hij zaait nateelten, zoals groenbedekkers met haver en klaver. "Dat is goed voor de grond, omdat je verschillende wortels in je systeem krijgt. De koeien kunnen er nog op grazen en de haver die in pluim staat, is voor de vogels." Tien jaar geleden startte hij met agroforestry door fruitbomen en notelaars aan te planten op enkele graslanden. Een deel van de oogst verwerkt hij tot appelmoes en confituur. Gevallen vruchten dienen als waardevol bijvoeder voor de herten. Daarnaast plantte Marc schietwilgen aan: de herten zijn verzot op de bladeren en het snoeihout wordt versnipperd en dient als bodemverbeteraar. Samen met Regionaal Landschap Leie en Schelde werkt hij een methode uit om koeien regeneratief te laten begrazen op een zelf ontwikkeld graskruidenmengsel aangevuld met voederhagen, die ook de nodige schaduw bieden. Door deze aanpak ontstaat er een robuust, levendig landschap met een meerwaarde voor de landbouwer, het vee en de omgeving.

Marc: "Deze perenboom zou de dikste van Vlaanderen zijn, hij is meer dan 100 jaar oud en van een oud streekras. En we verwerken de peren er nog van!"

12

De edelherten eten de bladeren en zelfs de schors van de bomen. Marc: "In de winter staan de herten zelfs te wachten tot de bladeren van de wilgen afvallen, deze zijn zeer gezond. In de zomer zaag ik wat takken uit en leg ze op de weide."

UILEN EN TORENVALKEN TEGEN RATTEN

De bomenrijen rond de hoeve geven de boerderij terug het uitzicht van vroeger, toen elke hoeve een boomgaard had. Toch is het bedrijf groener dan pakweg 40 jaar geleden. In die tijd moest groen functioneel zijn. Door het risico op ziektes werden hagen vaak verwijderd. Marc doet bewust het omgekeerde: "Ik vind de bomen belangrijk voor de uitstraling van mijn bedrijf." Marc geeft de biodiversiteit een extra duwtje met nestkasten: drie voor steenuilen in de wilgen, één kast aan de gevel voor torenvalken en in de schuur één voor kerkuilen. "Elk jaar opnieuw zitten daar jongen in. Dat moet toch betekenen dat het hier een goede biotoop is." Door roofvogels aan te trekken, blijft het natuurlijke evenwicht op het bedrijf in stand. "Ik gebruik nu al een aantal jaar geen rattenvergif of dergelijke middelen meer. Het lijkt hier perfect in evenwicht", zegt Marc.

EEN MEERWAARDE VOOR DE BEZOEKERS

De diversiteit op De Bouvrie is ook een troef voor de bezoekers. Naast klanten van de hoeveslagerij ontvangt Marc jaarlijks veel groepen: "Deze zomer hebben we zeker 15 tot 20 groepen gehad. Ik vertel niet enkel over mijn bedrijf, maar over landbouw in het algemeen en zelfs over het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid." De bezoekers zijn altijd verwonderd hoe het er op een landbouwbedrijf aan toe gaat. Zelfs op het platteland kennen de mensen de landbouw niet meer zo goed. "Vroeger kwamen de mensen meer op de boerderij. Ze gingen om wat aardappelen, om melk en eieren. Maar dat is allemaal verdwenen. Ze vervreemden steeds meer van de landbouw." Het landschap en de open houding van het bedrijf versterken het vertrouwen van de consument. Volgens Marc werkt dat alleen maar in het voordeel van de korte keten: "Je moet je verhaal vertellen: hoe de dieren leven, wat ze eten." Dat verhaal krijgt geloofwaardigheid doordat bezoekers de dieren, de percelen, de bomen en de biodiversiteit met eigen ogen kunnen zien. ■

13

Landbouwer Nico Vandervelpen en VLM-bedrijfsplanner
Matthias Lemmens © Vlaamse Landmaatschappij

“Probeer uit wat op jouw bedrijf past. Start met iets kleins en bouw het op.”

– Nico Vandervelpen over
beheerovereenkomsten en ecoregelingen

In het glooiende landschap van Bekkevoort runt Nico Vandervelpen een gemengd melkvee- en akkerbouwbedrijf. Als vijfde generatie landbouwer vormde hij het familiebedrijf om van een klassiek naar een modern, veelzijdig bedrijf met aandacht voor biodiversiteit, bodemkwaliteit en klimaat.

Nico combineert melkvee met akkerbouw. In 2012 begon zijn vrouw met het maken van ambachtelijk hoeve-ijs, en zes jaar geleden plantte hij samen met zijn broer een halve hectare blauwe bessen. “Die verkopen we lokaal via de markt, voor een eerlijke prijs. We snoeien bewust stevig voor grotere, smaakvolle bessen en gebruiken amper gewasbeschermingsmiddelen.”

BOMEN ZORGEN VOOR VERKOELING

Om het vee schaduw te bieden en extra koolstof op te slaan, plantte hij bomen op enkele graslandpercelen. “We hebben in een weide met koeien rijen walnoten en hazelaars aangeplant, op 28 meter afstand van elkaar, zodat de machines er nog rond kunnen”, legt Nico uit. Toch is het een leerproces: “Als ik opnieuw zou aanplanten, dan kies ik voor soorten waar de koeien ook van kunnen eten. Het is technisch complex. Zeker in combinatie met akkerbouw moet je echt overtuigd zijn van de meerwaarde, anders zie je die bomen vooral als een hindernis.”

VOEDSEL VOOR AKKERVOGELS

Een deel van Nico's percelen ligt in een beheergebied voor akkervogels. Daar legde hij faunaranden aan. Deze stroken met gevarieerde vegetatie bieden vogels zoals veldleeuweriken voedsel en een schuilplaats. Op zijn percelen met faunavoedselgewas zaait hij granen en zaadleverende soorten die blijven staan tot in het voorjaar. “Zo hebben akkervogels ook in de winter nog iets te eten.” Via de beheerovereenkomsten van de Vlaamse Landmaatschappij ontvangt hij een vergoeding voor deze inspanningen. “Ze lopen vijf jaar en zorgen voor structuur in mijn teeltplanning”, zegt Nico.

MET AANDACHT VOOR DE BODEM

“Toen het voorjaar erg nat was, probeerde ik voor het eerst de eco-regeling voor faunamengsels. Dat gaf een mooie bodembedekking, weinig onkruid en veel bloemen. Goed voor de biodiversiteit én de bodem”, zegt Nico. Omdat ecoregelingen eenjarige verbintenissen zijn, zijn ze flexibel inzetbaar. “Ecoregelingen zijn een mooie aanvulling, ook op percelen die niet in aanmerking komen voor een beheerovereenkomst. Ik gebruik ecoregelingen bijvoorbeeld op moeilijk bereikbare percelen, of wissel ze af met maïs in de teeltrotatie.” Voor zijn vee zet Nico niet enkel in op gras, maar ook op grasklaver: “Klaver bindt stikstof uit de lucht en geeft die af aan de bodem. Zo moet ik minder bemesten en het eiwit in klaver is interessant voor het vee.” Deze goede bodemzorg zet hij verder door stalmest van eigen bedrijf toe te dienen. Nico: “Eigenlijk zijn dat goede landbouwpraktijken die al lang toegepast worden en vroeger heel normaal waren.”

BOEREN MET OOG OP DE TOEKOMST

De administratieve kant van de maatregelen vergt wel wat puzzelwerk, geeft hij toe. Toch wegen de voordelen ruimschoots op tegen de inspanning. “De bodemkwaliteit is merkbaar verbeterd. De biodiversiteit zie je terug in het veld. Er nestelen Kievieten op mijn percelen, al zijn er wel veel roofvogels. En sommige stroken die ik lang geleden aanlegde om erosie tegen te gaan, liggen er nog altijd, hoewel de beheerovereenkomst afgelopen is. Ze zijn goed voor erosiebestrijding én voor het landschap”, zegt Nico.

Aan collega-landbouwers die twijfelen om te starten met beheerovereenkomsten of ecoregelingen heeft Nico een duidelijk advies: “Probeer uit wat op jouw bedrijf past. Start met iets kleins en bouw het op. Sommige maatregelen vragen meer werk, andere zijn heel laagdrempelig. En zelfs als een regeling eindigt, blijft het effect vaak nog jaren zichtbaar op je perceel.” ■

Perceel met de ecoregeling eenjarige ecoteelt faunamengsel

LOKAAL SCHAPENRAS VERSTERKT DE KEMPENSE IDENTITEIT

KEMP vzw zet zich al 25 jaar in om de identiteit van de Kempen te versterken. Maarten D'hondt, directeur van de organisatie, legt uit hoe het Kempens heideschaap hier een essentiële rol in speelt. Zes tot acht kuddes met elk twee- à driehonderd schapen onderhouden het heidelandschap. Daarnaast zorgt het lokale ras voor een lokale productie van lamsvlees en wol.

WAAROM IS HET KEMPENS HEIDESCHAAP ZO GESCHIKT?

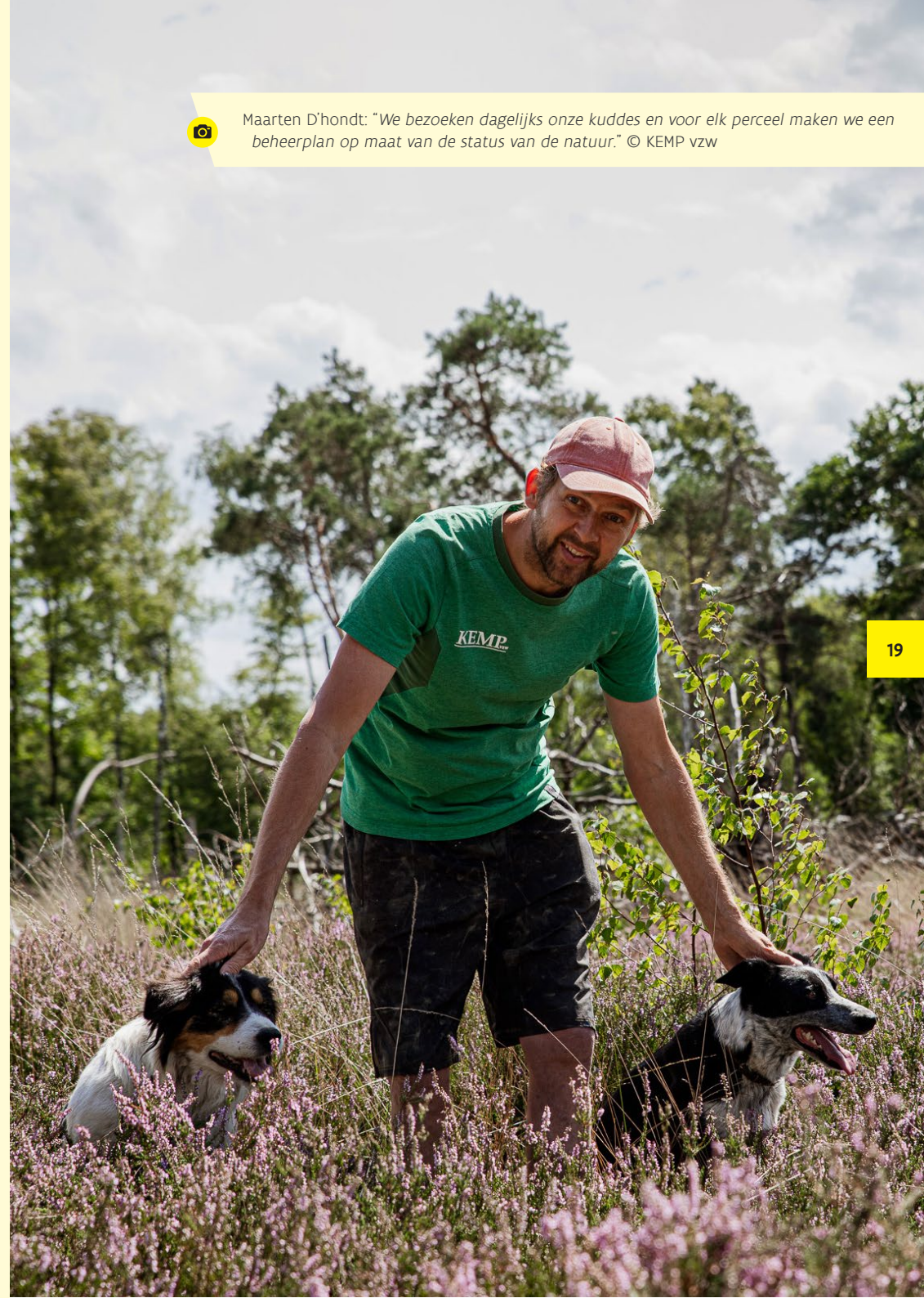
Schapenbegrazing heeft veel ecologische voordelen. Het zorgt voor microstructuren door selectieve begrazing, vertrappeling en lokale bemesting. Daarnaast verspreiden de schapen zaden en mineraliseren ze de humuslaag. Ten slotte is het een stille beheersvorm in het voordeel van de natuur en zijn bezoekers. De keuze voor het Kempens heideschaap is dan ook niet toevallig. Het ras is historisch aangepast aan de schrale, zandige Kempense bodem. Een bodem die weinig mineralen en voedingsstoffen vasthoudt. "Ik heb het geprobeerd met productievare rassen, maar na een maand vermageren ze en worden ze ziek", vertelt Maarten. Het Kempens heideschaap is perfect aangepast aan de streek, waardoor het langdurig kan grazen op voedselarm terrein zonder aan conditie in te boeten.

BIJNA VERDWENEN IN VLAANDEREN

Dat het ras vandaag opnieuw aanwezig is in de streek is niet vanzelfsprekend. "In 2007 waren er nog slechts 250 Kempense heideschapen in Vlaanderen. We startten met twintig dieren en haalden een ram uit Nederland om inteelt te vermijden. Sindsdien selecteren we continu op dieren die het effectief goed doen in de streek." De typische uiterlijke kenmerken van het Kempens heideschaap, die je in oude bronnen terugvindt, zijn dan ook steeds meer aanwezig: de lange poten, een lange staart en een typische kop. Het voortbestaan van de lokale rassen hangt samen met de mogelijkheid er een bedrijfsmodel rond te bouwen.

Maarten D'hondt: "We bezoeken dagelijks onze kuddes en voor elk perceel maken we een beheerplan op maat van de status van de natuur." © KEMP vzw

TERUG NAAR KWALITATIEVE KEMPENSE WOL

De waarde van het Kempens heideschaap stopt niet bij begrazing. Maarten: "Het Kempens heideschaap was ooit de motor van de wolindustrie in Mol. Wol was één van de eerste industriële activiteiten in de Kempen. Omdat dit de laatste decennia niet meer naar waarde wordt geschat, is de kwaliteit achteruit gegaan." Door selectie van schapen met kwalitatieve wol tijdens de fok, kan er een groeiend aandeel van de wol verkocht worden. KEMP vzw zet sterk in op het vermarkten van de wol onder de naam 'Molwol' als waardevol streekproduct met een mooi verhaal.

KEMPENS HEIDELAM: STERKE SMAAK, MAAR MOEILIJKE MARKT

Het vlees van de lammeren, het Kempens heidelam, is een streekproduct. Verschillende restaurants sprongen al op de kar, maar de ver-

koop verloopt niet zonder hindernissen. Het uitbouwen van de afzet is moeilijk door het gebrek aan een slachthuis in de buurt, transportkosten en de concurrentie van goedkoper vlees van hoogproductieve lammeren. "De klant moet overtuigd zijn van de meerwaarde van lokaal lamsvlees, het verhaal moet heel duidelijk zijn en dan nog zijn mensen dit snel vergeten eens ze in de supermarkt staan", zegt Maarten.

KENNIS DELEN VOOR DE TOEKOMST

Tot slot kijkt Maarten verder dan de eigen kuddes. Met het lopende LEADER-project SchaaP_GPT wil de vereniging kennis over schapenbegrazing veilig stellen en verder verspreiden. Als gevestigde speler kennen ze als geen ander het belang van kennis in deze nichemarkt. Het doel van dit LEADER-project is dan ook hun ervaring en kennis beschikbaar te stellen voor Vlaamse herders.

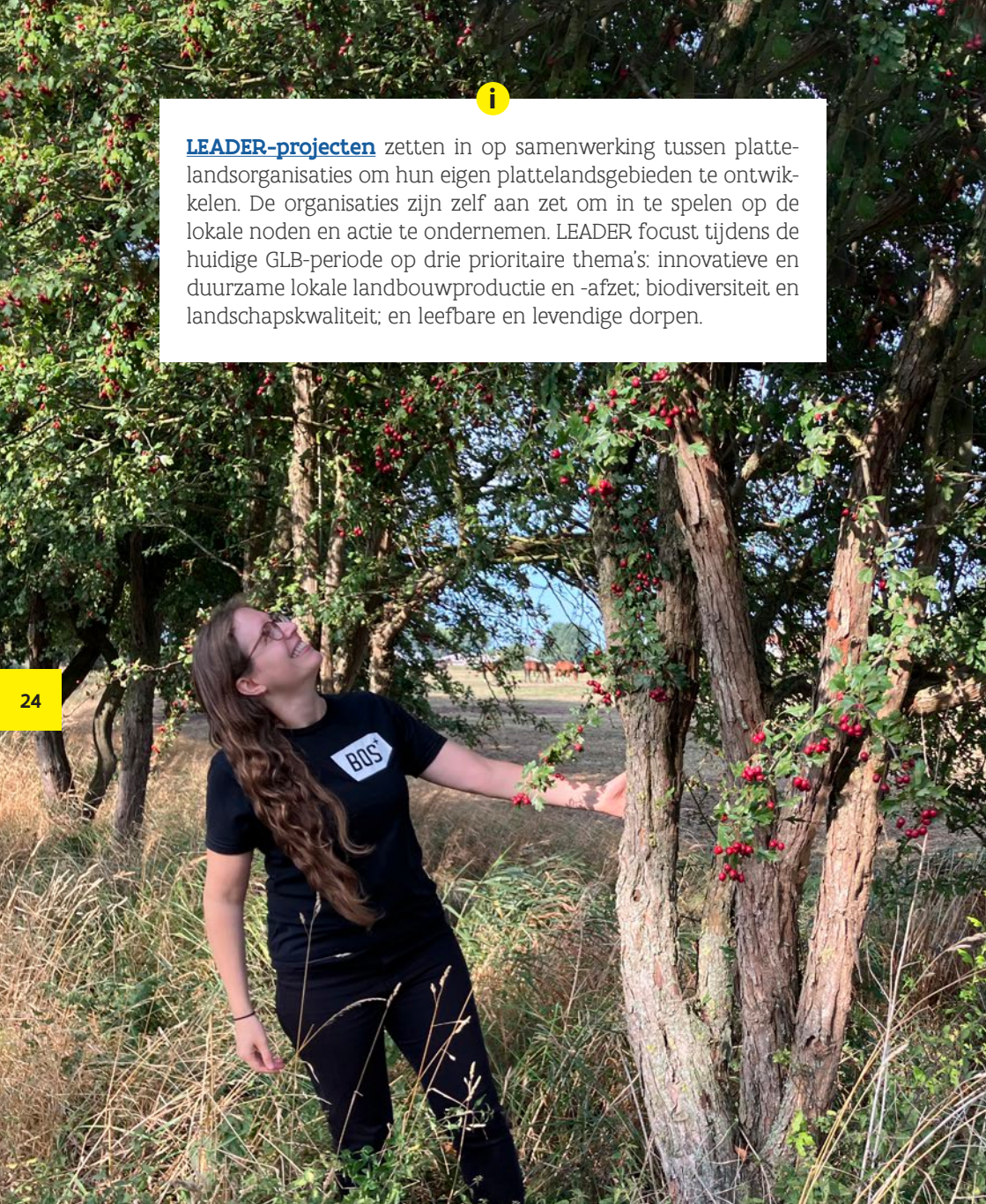
03

GEBIEDSGERICHTE AANPAK OP HET PLATTELAND: LEADER

LEADER-projecten zetten in op samenwerking tussen plattelandsorganisaties om hun eigen plattelandsgebieden te ontwikkelen. De organisaties zijn zelf aan zet om in te spelen op de lokale noden en actie te ondernemen. LEADER focust tijdens de huidige GLB-periode op drie prioritaire thema's: innovatieve en duurzame lokale landbouwproductie en -afzet; biodiversiteit en landschapskwaliteit; en leefbare en levendige dorpen.

24

"Tijdens de zoektocht naar locaties voor nieuwe houtkanten, kwamen we ook spectaculaire bomen en struiken tegen. De meidoorn in deze houtkant is wel 200 jaar oud", zegt Sanne.
© Sanne Van Den Berge

MEER HOUTKANTEN IN HET WAASLAND

Bomen- en struikenrijen aan de rand van een perceel geven het landschap zijn typische uitstraling. Daarnaast zijn het belangrijke groene verbindingen tussen de versnipperde Vlaamse natuur. Door schaalvergroting verdwijnen steeds meer houtkanten, omdat hun vroegere functies zoals perceelafscheiding en brandhoutproductie wegvallen. Toch hebben ze ook vandaag een meerwaarde. In het LEADER-project 'Wase houtkanten' brengen Beveren, Stekene en Sint-Gillis-Waas, drie gemeenten in het Waasland, dit samen met het Regionaal Landschap Schelde-Durme en BOS+ Vlaanderen, onder de aandacht. "Een kaartstudie maakt duidelijk dat er meer mogelijk is dan gedacht. Vervolgens helpen we de gemeenten met het creëren van een draagvlak, om uiteindelijk de houtkanten ook te realiseren op het terrein", zegt Gillis. Samen met collega Sebastien van het Regionaal Landschap en projectpartner Sanne (BOS+) zetten ze hun praktijkervaring in voor dit project.

SAMENWERKING TUSSEN GEMEENTEN EN LANDBOUWERS

Gemeenten hebben vaak waardevolle houtkanten. Zo heeft Sint-Gillis-Waas al verschillende jaren een overeenkomst met een veertigtal lokale landbouwers die het onderhoud van gemeentelijke houtkanten op zich nemen. Er zijn nog veel kansen voor dergelijke samenwerkingen. "Gemeenten kennen de landbouwers binnen hun gebied, maar de landbouwers kennen elkaar niet altijd. Een gemeente die samenwerking ondersteunt, creëert een win-win. Een gemeente kan bijvoorbeeld beheermachines ter beschikking stellen of een overeenkomst opzetten met een landbouwer die meerdere houtkanten onderhoudt", zegt Gillis. In de gemeente Bocholt is er zo'n unieke samenwerking. Sinds 2014 worden de houtkanten onderhouden via een agrobeheergroep. De financiering gebeurt door valorisatie van de houtsnippers via een biomassaketel of als bodemverbeteraar. Gillis: "We merken dat de meeste gemeenten voor samenwerkingen openstaan, maar er zijn nog te weinig concrete voorbeelden van deze praktijken."

25

VOORDELEN VAN HOUTKANTEN IN DE LANDBOUW

De valorisatie van houtkanten is een belangrijke hefboom om landbouwers te stimuleren houtkanten aan te planten en te onderhouden. Houtkanten bieden veel voordelen, maar de kennis is vaak nog te theoretisch of te weinig verspreid. “De landbouwers die nu houtkanten planten, doen het vaak uit een maatschappelijk of ecologisch engagement. Om goed te doen. Organisaties zoals de onze vertalen onderzoeksresultaten naar de praktijk en tonen de meerwaarde aan”, zegt Gillis. Houtkanten bieden ook oplossingen waar je ze minder snel verwacht. Een landbouwer nam bij aanvang van het project contact op met Sebastien. “Er groeide riet uit de gracht over een wandelpad tot op zijn akker en hij vroeg om raad. Door een inheemse houtkant aan te planten, gaat die de concurrentie aan met het riet, zodat het wandelpad en het perceel vrij blijven. Daarnaast bieden de struiken schaduw voor wandelaars tijdens hete zomerdagen. De wortels zorgen voor minder erosie, zeker in reliëfrijk gebied,” zegt Sebastien. Hittestress vormt een steeds groter probleem, niet alleen voor mensen, maar ook voor de gewassen en het welzijn van dieren. “Bomen binnen het landbouwlandschap worden extra waardevol”, zegt Sanne. “Ze zorgen voor een microklimaat: ze bufferen weersextremen, bieden schaduw aan vee én zorgen voor een betere waterhuishouding in de percelen.”

ROL ALS ADVISEURS

In hun missie om de voordelen van houtkanten verder te verspreiden, start er al een volgend project op: ‘Weiren voor Wase weiden’. Via dit nieuwe LEADER-project tonen ze de waarde van hagen op de weide als supplementair veevoeder. “Bladeren en twijgen bevatten veel essentiële nutriënten die het melkvee nodig heeft. Met de juiste plantenkeuze maak je je dieren gezonder.” Een landbouwer uit Sint-Gillis-Waas geeft aan dat dit een logische stap is: “Het is zot dat we diersupplementen importeren in ons landbouwsysteem, terwijl we deze gewoon op onze percelen kunnen kweken.” ■

Heeft u zelf interesse in het aanleggen van een haag of houtkant en zoekt u advies? Via de website van de [Regionale Landschappen](#) kan u de juiste contactpersoon terugvinden op basis van de ligging van uw percelen.

Binnen het project werd een demomoment ‘hoe houtkanten duurzaam beheren’ georganiseerd voor de medewerkers van de groendiensten van Sint-Gillis-Waas, Stekene en Beveren-Kruibeke-Zwijndrecht. © LEADER Waasland

‘T VERRE LAND BRENGT LANDBOUW DICHTERBIJ

In de Vlaamse Ardennen, net buiten het stedelijk gebied van Ronse, vind je 't Verre Land. Een stukje landbouwgrond achter de Steiner-school De Ringelwikke, met als doel kinderen dichterbij de landbouw en het platteland te brengen. Het begon als een droom van meester Michael, directeur, leerkracht én klusjesman van de school, en is uitgegroeid tot een levendig project waar kinderen, ouders en burens samen bouwen aan een plek voor voedsel, natuur en educatie. Michael: "Landbouw is ondergewaardeerd: het beroep van landbouwer, de prijs van voedsel... Ik wil kinderen tonen dat voedsel kweken niet iets ouderwets is, maar een primaire behoefte waar je veel plezier uit kan halen."

EEN IDEE DAT VERDER KAN GROEIEN DANKZIJ LEADER

Tien jaar geleden richtte Michael samen met enkele initiatiefnemers de landelijke Steiner-school De Ringelwikke op. Vanaf het begin was er de wens om een pedagogisch landbouwproject aan de school te koppelen. In 2022 kregen ze de opportuniteit om 1,6 hectare landbouwgrond aanpalend aan de school te kopen. "We hadden veel goede ideeën, maar geen geld", vertelt Michael. Dankzij renteloze leningen van ouders en sympathisanten werd het terrein verworven. Het in 2024 goedgekeurde LEADER-project zorgt voor extra ruimte om te investeren in 't Verre Land, met middelen voor landschapsinrichting, huisvesting van de dieren en een kleine tractor voor grondbewerking.

Meester Michael op 't Verre Land © De Ringelwikke

29

De leerlingen zetten hun eerste stappen in houtbewerking en leren zo verschillende soorten gereedschap kennen. Schuilen voor de regen kan onder de stretchtent: een voorbeeld van een investering, mogelijk gemaakt dankzij LEADER-steun. © De Ringelwikke

HET LAND ALS EDUCATIEF MATERIAAL

Leerlingen van alle leeftijden komen wekelijks op het land, dat kan voor een 'buitendag' of voor de tuinbouwles. Ze rapen pompoenen, spreiden mest over het veld, geven de dieren eten en leren terug leven volgens de seizoenen. "In het najaar hebben we aardappelen geoogst met de leerlingen. De volgende dag kreeg ik tien verschillende verhalen van kinderen die trots vertelden wat ze ermee gemaakt hadden: frietjes, puree, aardappelen in de schil... Dat is voor hen zo'n andere beleving dan mama of papa die een zak aardappelen van de winkel meebrengt" vertelt Michael. Het oogstseizoen wordt afgesloten met een groot frietfeest van eigen aardappelen, waarbij alle burens, ouders, kinderen en sympathisanten welkom zijn.

MEER LEVEN OP HET LAND

Een project kan op papier veelbelovend klinken, maar wordt pas echt waardevol als het leeft. Er werd al heel wat aangeplant: fruitbomen, hagen, wilgen ... Zodra de bomen gaan groeien, er fruit aan komt en de eerste groenten worden geoogst, worden de mensen nieuwsgierig. 't Verre Land bruist van het leven en dat wekt enthousiasme op: ouders horen de verhalen waarmee hun kinderen

thuiskomen, voorbijgangers zien beweging op het veld en burens komen geregeld over de draad meekijken. Ze vragen zich af wat er deze week op het land gebeurt. Planten of oogsten van groenten, zonnebloemen en phacelia in bloei, composteren en bemesten, het aanplanten van een boomgaard en het aanleggen van een poel, op het land is er altijd iets te zien en te doen. Deze vorm van landschapsbeleving is zelfs voor plattelandsbewoners niet langer vanzelfsprekend. "Veel kinderen hebben wel een tuin, maar die bestaat vandaag steeds vaker uit een gazon met een robotmaaier erop", zegt Michael. Er loopt een toegangsweg doorheen 't Verre Land naar de school. Kinderen kunnen via dit pad de school binnenlopen in plaats van op een parking aan de steenweg te worden afgezet. Iets klein, waarvan Michael merkt dat het de kinderen toch enorm veel deugd doet.

TOEKOMSTPLANNEN

't Verre Land is een kleinschalig project met een grote impact, en nóg grotere ambities. Michael: "Op termijn willen we korte kampjes organiseren, schoolreisjes met overnachting, time-outprojecten voor jongeren. Er is veel werk, maar ook veel potentieel."

Op het perceel komen geen chemische bestrijdingsmiddelen of kunstmest. Er wordt stalmest gebruikt en ze maken zelf compost van de organische resten op het terrein. © De Ringelwikke

04

INNOVATIEVE
SAMENWERKINGEN
FLEUREN HET
LANDSCHAP OP

KRUIDENTHEE ZORGT VOOR MEER BIODIVERSITEIT OP HET VELD

“DE VLAAMSE LANDBOUWSECTOR IS ZEER GOED IN VOEDSELPRODUCTIE, MAAR NATUURHERSTEL BLIJFT EEN KNELPUNT. WE VROEGEN ONS AF HOE WE DIT KUNNEN VERBETEREN.”

Brecht Herteleer groeide op op een gemengd landbouwbedrijf met varkens en koeien en heeft een achtergrond in biologische landbouw. Drie jaar geleden zaaide hij voor het eerst een bloemenmengsel in. “De bloemenstroken trokken enorm veel vlinders, bijen en vogels aan”, vertelt Brecht. Hij is één van de bezielers van FarmFlowerFood, een EIP-project met als doel de natuur te herstellen in landbouwgebieden met behulp van bloemenstroken, én tegelijk te zorgen voor een eerlijke vergoeding voor landbouwers. Met deze insteek richtte Brecht met twee vrienden, Torsten en Anthony ‘On-kruid’ vzw op. In 2024 verwerkten ze 150 kg losse kruiden tot thee. Ter vergelijking: het Luxemburgse Téi vum Séi verwerkt jaarlijks 6 ton. “Dit toont dat opschalen mogelijk is”, zegt Brecht. Via een samenwerkingsovereenkomst vergoeden ze de landbouwers per kilo voor de gevraagde kruiden: vers of gedroogd. Hoewel Brecht boer wilde worden, spendeert hij momenteel zijn tijd aan de uitbouw van het merk ‘On-kruid’. Veel tijd voor veldwerkzaamheden blijft er niet over. Eerst moet de verkoop van thee stijgen, dan kunnen er meer landbouwers mee in het verhaal stappen.

THEE VAN (ON)KRUIDEN

Eén van de eerste acties binnen FarmFlowerFood was het inschakelen van een theesommelier om de kruiden voor het mengsel te bepalen. “We hebben een selectie kruiden in thee geproefd en dit was meteen een voltreffer. Eerst was ik geen theedrinker, dat is nu helemaal veranderd”, zegt Brecht. In 2024 verkocht On-kruid vzw 4.000 zakjes thee van 40 gram, goed voor meer dan tienduizend kopjes thee en veel gesprekken over kruiden die groeien bij lokale landbouwers. Daarnaast worden alle kruiden verpakt in een sociale werkplaats. Voor deze inzet werden ze beloond met de Cera Social Impact Award.

i

Door middel van [Europese Innovatiepartnerschappen \(EIP\)](#) wordt innovatie gestimuleerd. De operationele groepen zijn het sleutelelement van EIP. Een operationele groep gaat aan de slag om voor een bepaalde problematiek of opportuniteit een innovatieve oplossing te vinden of een innovatief samenwerkingsverband te ontwikkelen. Dit bestaat uit landbouwers en andere actoren uit de agro-voedingsketen zoals: adviseurs, onderzoekers, andere (KMO) ondernemers. Co-creatie en bottom-up aanpak zijn belangrijke principes van EIP.

35

Studenten van HOGENT monitoren bloemenstroken op aanwezigheid van insecten via vangschalen en visuele waarnemingen. © Greet Verlinden

 "We geloven sterk in wat we doen. Het werkt, en we hopen dit verder te kunnen zetten. Zo bouwen we samen met boeren aan natuurherstel én een positief verhaal voor de landbouw." - Brecht.

© On-kruid vzw

HOGENT ONDERZOEKT DEZE INNOVATIEVE TEELT

Wat is de ideale bloemenstrook? Hoe onderhoud en oogst je die? De onderzoeksgroep AgroFoodNature van HOGENT zoekt het uit. "Naast geschikte bloemen voor bestuivers en nuttige insecten, moeten we nu ook rekening houden met welke bloemen geschikt zijn voor menselijke consumptie", zegt Greet. Greet Verlinden voert samen met Joachim Moens het onderzoek uit voor FarmFlowerFood. Belangrijke elementen in de proeven zijn de bloeihoogte (de periode waarbij bloeiende kruiden aanwezig zijn), het monitoren van insecten, het potentieel tot natuurlijke plaagbeheersing, maar ook de kostprijs van het zaad en de maaibaarheid. "Alles gebeurt in nauw overleg met de landbouwers", zegt Greet. Joachim onderzoekt al sinds 2007 het potentieel van bloemenstroken. "In het begin werd ik bijna weggelachen", zegt hij. "Nu zijn er standaard mengsels voor alle sectoren, ecoregelingen ... Men neemt het ondertussen serieus." De voordelen van bloemenstroken zijn vandaag veel beter gekend: ze trekken insecten aan die zorgen voor bestuiving en natuurlijke plaagbeheersing, verbeteren de bodem en maken het landschap aantrekkelijker. Toch is niet elke landbouwer overtuigd. Greet: "Ik denk dat het voor landbouwers echt interessant wordt als er een concreet en tastbaar product uit voortkomt". Dat is het doel van FarmFlowerFood. Na afloop van het project verschijnt er een brochure met alle adviezen voor landbouwers die aan de slag willen gaan met een bloemenstrook voor menselijke consumptie.

MEER DAN THEE

Boerenbond-projecten volgt het ketenverhaal op binnen dit project. Op welke manier kan er aan de slag gegaan worden met het gedroogde bloemenmengsel? Dat kan dus gaan over thee, maar ook over gefermenteerde dranken, kazen, bieren ... Het doel is de vraag naar gedroogde kruiden te doen groeien, zodat het interessant is voor de landbouwer om bloemenmengsels in te zaaien.

BLOEMEN FLEUREN HET LANDSCHAP OP

Variatie op het veld maakt het landschap aantrekkelijker voor wandelaars, fietsers en plattelandsbewoners. Zo hebben bloemenstroken een positieve invloed op het imago van de landbouwsector. Greet: "Landbouwers krijgen positieve reacties. Het opent deuren om mensen mee te nemen in het landbouwverhaal én het stimuleert landbouwers om er verder mee aan de slag te gaan."

05

LANDSCHAPS- ONTWIKKELING IN VLAANDEREN

Het Vlaamse landschap ligt ons nauw aan het hart. Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid is één van de instrumenten die Vlaanderen inzet om de landschapskwaliteit te ondersteunen. Tegelijk staat dit beleid niet op zichzelf. Ook buiten het GLB investeert Vlaanderen doelgericht in het versterken van het landschap, vanuit de overtuiging dat een kwaliteitsvol landschap bijdraagt aan biodiversiteit, klimaatbestendigheid, leefkwaliteit en een veerkrachtige landbouw.

Sinds 2022 geeft [het houtkantenplan](#) hier concreet invulling aan. Het plan zet in op het beschermen, versterken en uitbreiden van het houtkantennetwerk, met als ambitie een klimaatbestendig en biodivers platteland tegen 2030. Daarbij gaat aandacht naar zowel het behoud en beheer van bestaande houtkanten als naar nieuwe aanplantingen, het vergroten van het maatschappelijk draagvlak en het opvolgen van de evolutie van het netwerk. De resultaten zijn zichtbaar op het terrein: de oproepen tot 2025 leverden samen al bijna 100 kilometer aan nieuwe bomenrijen, heggen en hagen op.

Ook via de Vlaamse parken wordt actief gewerkt aan landschapskwaliteit op grotere schaal. In 2023 erkende de Vlaamse Regering vijf [Landschapsparken](#) en vier [Nationale Parken](#). De vijf erkende Landschapsparken zijn Zwinstreek, Vlaamse Ardennen, Maasvallei, Hart van Haspengouw en Genzeloos Bocageland. Dit zijn grote waarde-

volle openruimtegebieden waar wordt ingezet op de versterking van landschappelijke identiteit en kwaliteit in combinatie met landbouw, natuur, erfgoed, recreatie en lokale economie. De vier erkende Nationale Parken zijn Scheldevallei, Brabantse Wouden, Hoge Kempen en Bosland. Het doel is deze gebieden een duurzame bescherming te bieden en de ontwikkeling van de landschapsecologische processen en bijhorende ecosystemen te stimuleren.

Daarnaast bouwt Vlaanderen verder op de ervaringen uit de Water+Land+Schap-projecten via de [Lokale Blue Deals](#). Deze projecten werken een programma uit om de sponscapaciteit in hun regio te verhogen en gaan hierbij koppelkansen aan met natuur, landbouw, maatschappij ... De oproep richt zich op gebiedscoalities bestaande uit samenwerkingsverbanden tussen lokale stakeholders zoals overheden, verenigingen, ondernemers en landbouwers.

Landschapsontwikkeling is duidelijk verankerd in het Vlaamse beleid. De voorbeelden van de inzet van landbouwers, onderzoekers en plattelandorganisaties in deze brochure tonen hoe dit beleid vorm krijgt op het terrein: van houtkanten en bloemenstroken tot begrazing, agroforestry en educatieve projecten. Door deze verschillende instrumenten te combineren, wordt er blijvend ingezet op een duurzaam en veerkrachtig landschap.

Medegefinancierd door
de Europese Unie

**VLAAMS
RURAAL
NETWERK**